

Lavinkime vaiko kalbą

Gyvename technologijų amžiuje, kuriame mūsų vaikų kalba plėtojasi lėčiau ir vėliau. Pradedantis lankyti mokyklą vaikas jau turėtų gebėti taisyklingai tarti bei skirti visus gimtosios kalbos garsus, turėti pakankamai platų aktyvųjį žodyną, raiškiai ir nuosekliai reikšti savo mintis gramatiškai taisyklingais sakiniukais. Realybė kiek kitokia... Apie 40 % mokinių pirmoje klasėje nustatomi kalbos ir kalbėjimo sutrikimai.

Jei vaikas ateina į mokyklą vis dar netaisyklingai tardamas garsus, jam bus skirta logopedo pagalba. Tėveliams jau pačioje pradžioje būtina tiksliai išsiaiškinti, koks yra vaiko kalbos sutrikimas, kokios spragos jo kalbos raidoje ir laikytis specialisto rekomendacijų. Sutrikimas gali būti nesudėtingas - atskirų garsų tarimo sutrikimas; kiek sudėtingesnis foneminis sutrikimas - tuomet vaikas ne tik netaisyklingai taria, bet ir neskiria iš klausos (arba nepakankamai skiria) gimtosios kalbos garsų, dažniausiai panašaus skambesio. Abu šie sutrikimai priskiriami kalbėjimo sutrikimams, nes nukenčia tik kalbėjimo sritis, o kalba kaip sistema yra pakankamai susiformavusi. Sudėtingesniais laikomi kalbos sutrikimai, kai yra sutrikę ir tarimas, ir foneminė klausa, ir gramatika, yra siauras žodynas ir neišlavėjusi rišlioji kalba.

Ar jau reikia logopedo pagalbos?

3 metų mažylis dar turi pilną teisę iškraipyti garsus, netaisyklingai dėlioti sakinius. Tad jei 3 metų mažylis netaria garso „r“, nebūtina bėgti pas logopedą. Svarbiausia, kad šio amžiaus mažylis suprastų, kas jam sakoma ir gebėtų pats išreikšti savo mintis. Jei vaikas sugeba išpildyti nesudėtingus jūsų prašymus, o jūs suprantate, ko jis prašo, nepaisant netaisyklingo tarimo arba „košės“ jo burnoje, - tuomet viskas tvarkoje. Specialisto pagalba reikalinga trimečiams tyleniams ir tiems vaikams, kurie nesupranta pačių paprasčiausių jūsų prašymų.

4 metų vaikas jau turi kalbėti taip, kad jo kalbą suprastų ne tik tėvai, bet ir pašaliniai asmenys. Mamoms ir tėčiams tai turėtų būti savotišku vaiko kalbos teisingos raidos kriterijumi. Mat tėveliai dažnai pripranta prie savo vaiko kalbos netaisyklingumo ir geba „išversti“ vaiko kalbą į suprantamą suaugusiems. Tačiau, jei darželio auklėtoja ar jūsų kaimynė kelis kartus perklausia jūsų vaiko, ką jis sako, greičiausiai jūsų vaikui reikalinga logopedo pagalba.

5 metų vaikas dar gali netarti garso „r“, nes tai sudėtingos artikuliacijos garsas, reikalaujantis pakankamai išlavėjusio artikuliacinio aparato.

O štai 6 -7 metų vaikas, priešmokyklinukas ar pirmokas, jau turėtų taisyklingai tarti visus garsus, skirti juos iš klausos, taisyklingai vartoti linksnius, gebėti riškiai ir gramatiškai taisyklingai pasakoti.

Blogai valgo – blogai kalba

Pastebima, kad vaikai, kurie blogai kalba, dar ir blogai valgo, žinoma, nebūtinai. Dažnai jiems būna didelė problema suvalgyti sveiką obuolį ar morką, nekalbant jau apie mėsą. Tėvai dažnai galvoja, kad jų vaikas nemėgsta daržovių, vaisių ir mėsos, tačiau nesusimąsto, kodėl nemėgsta. O tai dažniausiai susiję su žandikaulių raumenų silpnumu, kas kartu silpnina ir artikuliacinio aparato judesių lavėjimą. Todėl būtinai pratinkite vaiką graužti džiuvėsius, nepjaustytus obuolius, morkas, duoną su pluta ir valgyti mėsą gabaliukais. Nedarykite savo vaikui mėsos paslaugos - nepermalkite ir nepaverskite viso maisto tyrelėmis ir košytėmis! Nes labai gali būti, kad ir kalbant burnytėje velsis „košytė“...

Tam, kad lavėtų vaiko skruostų ir liežuvio raumenys, parodykite jam, kaip skalauti burną. Mokykite išpūsti skruostus, sulaikyti juose orą, „stumdyti“ orą iš vieno skruosto į kitą, pūsti žvakę, kad liepsna tik virpėtų, bet neužgestų... Pasikonsultavę su logopedu galite atlikti ir kitus artikuliacinio aparato lavinimo pratimus.

Lavės piršteliai – lavės ir kalba

Nepamirškite lavinti ir vaiko smulkiosios motorikos – vaikas turi kiek įmanoma daugiau veikti savo mažais ir dar nepaklusniais pirštukais. Apsišarvuokite kantrybe - tegul vaikas būtinai pats sagstosi sagas, rišasi batų raištelius, pasiraitoja rankoves, apsitarnauja tualete, lipdo, dėlioja “Lego”, karmo žirkliėmis, plėšo, veria karoliukus... Smulkioji motorika ir kalbos lavėjimas labai susiję.

Turtinkime aktyvų žodyną

Vaikas pradėjo eiti į mokyklą pažindamas raides, gebėdamas skaityti, tačiau... Dažnai ir tėvai, ir mokytojai susiduria su problema, kad vaikas nespėja įsisavinti medžiagos, atsilieka. Priežastis gali būti skurdus vaiko aktyvus žodynas. Taip, jis žino daug žodžių, jei paklausiate - paaiškina jų reikšmę, tačiau tai pasyvus, o ne aktyvus žodynas. Nepaisant pakankamo pasyvaus žodyno, kasdieniame bendravime vaiko žodynas gali būti skurdus. Būtent dėl skurdaus aktyvaus žodyno vaikas (o neretai ir suaugęs) dažnai vartoja žodelius - „parazitus“: „nu...“, „žinai...“, „tas“, „taip sakant“, „anas“... Žmogus kankinamai sunkiai parenka žodžius, lyg kalbėtų užsienio kalba ir negalėtų prisiminti žodžių. (Neretai suaugusiam viešinti užsienio šalyje pažįstamas jausmas: viską suprantu, bet pasakyti nemoku - kaip šuo...) O juk turtingas aktyvus žodynas byloja apie aukštą intelektinio žmogaus išsivystymo lygį. Kai kada mes patys nesusimąstome, kodėl vienas ar kitas žmogus atrodo mums protingas ir daug žinantis. Suvokiame tik: jis gerai kalba.

Vaiko žodyno pagrindas, jo atsarga formuojasi šeimoje. Tėvų kalba yra vaiko kalbos veidrodis. Tėvai nesusimąsto vartodami tuos pačius žodžius kasdien - jie suaugę, žino daug, reikalui esant pavartos ir kitus, rečiau ar itin retai vartojamus. O vaikas? Jo žodyną ir sudarys tik tie patys kasdieniai buitiniame kalboje vartojami žodžiai, ko pasekoje kalba tampa nuobodė, neišraiškinga. Ar pastebite, kaip dažnai vartojame tą patį žodį panašioms daiktams, reiškiniams ar įvykiams nusakyti? Ypač nukenčia veiksmažodžių įvairovė. Pvz., valgo... “Valgo” vartojamas visiems: žmogus (nepriklausomai ką valgo), šuo, kiaulė, paukštis, net sliekas... Pamištame, kad priklausomai ką, galima ir ragauti, skanauti, kirsti, lapnoti, kramsnoti, gardžiuotis... kad gyvūnai ėda (dabar vaikai greičiau pasakys, kad draugas ėda, o mylimas katinėlis valgo), lesa, šlamščia, ryja, punta... Arba dar vienas pavyzdys - “eina”, taip pat vartojamas nuo žmogaus iki laikrodžio. Dingsta žodžiai, kurie atsižvelgus į aplinkybes labiau tiktų už universalųjį “eina”: žingsniuoja, kėblina, klibinkščiuoja, šliaužia, klampoja, šokuoja, striksi, bindzena, velkasi.... Jei pagalvotumėte, tokių pavyzdžių pririnktume labai daug. Taigi, suprantama, namuose norisi atsipalaiduoti, jaustis laisvai, tačiau bent kartais verta skirti dėmesį savo kalbai dėl vaiko, dėl jo sėkmės. Turtinti aktyvųjį žodyną padės ir žaidimai, linksmi ir azartiški, nesusiję su nuobodžiomis pareigomis ir žinių tikrinimu. Jie ne tik gausins aktyvų vaiko žodyną, bet ir augins savivertę, suteiks pasitikėjimo savimi ir džiaugsmo. Dauguma kalbos žaidimų labai paprasti ir nereikalauja daug laiko, be to žaisti galima visur: autobuse, pakeliui į parduotuvę, ruošiant pietus ar tiesiog einant gatve. Svarbiausia, nepamirškite nuoširdumo: žaiskite patys, linksminkitės, tapkite vaiku. Ir, žinoma, nepamirškite kartas nuo karto „pralaimėti“. Tegul vaikas pasijunta nugalėtoju, bet nuolat „pasiduoti“ irgi nepatartina. Vaikas perpras jūsų gudravimą ir praras susidomėjimą.

Štai visai paprastas žaidimas, nereikalaujantis jokio pasiruošimo. Parungtyniaukite su vaiku, kuris pasakysite daugiau apvalių daiktų pavadinimų? Paeiliui sakykite apvalių daiktų pavadinimus: galva, obuolys, saulė, ratas, kamuolys ir t.t., kol bus aiškus laimėtojas. Kas būna šaltas? Šiltas? Žalias? Baltas? Dainuojantis? Kampuotas? Pagamintas iš medžio? Ką galima nupirkti sodo, daržo prekių skyriuje? Ir taip toliau...

Atkreipkite dėmesį: žaidimo metu vaikas ne tik atgamina jam žinomų daiktų pavadinimus, bet ir mokosi grupuoti daiktus pagal konkretų požymį: spalvą, formą, temperatūrą...

Vyresniems vaikams, jau mokantiems rašyti ir skaityti, toks žaidimas taip pat naudingas ir įdomus. Paprašykite vaiko per tam tikrą laiką užrašyti kuo daugiau pavadinimų pagal sutartą požymį. Kas būna metalinis? Mėlynas? Karštas? Laimi tas, kas per 5 min prisiminė ir parašė kuo daugiau žodžių. Be to, toks žaidimas padės jums užimti svečius vaiko gimtadienio metu ar tiesiog sutrumpinti lietingą popietę...

Žaidimas "Taip ir Ne". Į nepermatomą maišelį įdedamas daiktas. Vaikas klausinėja, neįvardindamas daikto pavadinimo, pvz. Ar jame yra metalo? Ar jis gyvas? Ar turi žvynus? Ir t.t. Galima atsakyti "taip" arba "ne", kol atspėjamas daiktas. Apsikeičiama vaidmenimis - vaikas deda daiktą, suaugęs ar kiti žaidėjai klausinėja. Tai puikus žaidimas ne tik žodyno plėtimui, bet ir taisyklingo sakinių sudarymo mokymui.

Kas yra logopedo pagalba?

Nustačius vaikui kalbos sutrikimą, skiriama logopedo pagalba. Logopedinė pagalba - tai logopedinės pratybos, kurių tikslas šalinti kalbos sutrikimus, lavinti jo kalbinius gebėjimus. Nuo sutrikimo sunkumo priklauso pratybų intensyvumas, trukmė ir pobūdis. Logopedinės pagalbos efektyvumas priklauso nuo logopedo, mokinio ir vaiko tėvelių bendradarbiavimo.

Kaip vyksta pratybos?

Logopedinių pratybų metu ir mokomės, ir žaidžiame. Logopedo darbo rezultatų reikia laukti gana ilgai. Logopedines pratybas vaikai lanko individualiai (skiriama tik labai sudėtingais atvejais), grupelėmis (iki 12 mokinių) ar pogrupiais (iki 6 mokinių), 1, 2 ar daugiau kartų per savaitę, trunka 30-45 minutes (individualios pratybos gali trukti ir trumpiau) priklausomai nuo sutrikimo sudėtingumo, vaiko amžiaus, mokinių kiekio, mokyklos specialisto galimybių. Pratybų laiką, trukmę ir intensyvumą nustato logopedas, suderinęs su mokyklos VGK - vaiko gerovės komisija. Pratybų metu lavinamas artikuliacinis aparatas, girdimasis suvokimas, sudaromi garsinės analizės ir sintezės pradmenys, tikslinamas garsų tarimas, turtinamas žodynas, ugdoma rišioji kalba, lavinami įvairūs įgūdžiai ir suvokimai.

Keletas pastebėjimų:

- Jeigu vaikui nustatytas kalbos sutrikimas, jis savo problemų „neišaus“. Vaikui tikrai bus reikalinga logopedo pagalba.
- Yra sudėtingų sutrikimų, kada net suteikus logopedo pagalbą, išlieka liekamieji reiškiniai.
- Kalbos sutrikimai gali turėti neigiamos įtakos vaiko mokymuisi.
- Vaikas nekaltas dėl savo kalbos problemų.

Tėveliai, nekaltinkite ir nekritikuokite savo vaikų, o stenkitės suprasti ir padėti. Jūsų vaikai - patys geriausi, patys protingiausi, patys šauniausi! Girkite ir džiaukitės jais.

Logopedo ir tėvėlių bendradarbiavimas

Tėveliai nori, kad vaikams, turintiems kalbos problemų, būtų teikiama logopedo pagalba. Pradėjus lankyti užsiėmimus, laukia sunkus ir nuoseklus darbas ne tik logopedo, bet ir tėvėlių. Svarbu, kad tėvai domėtėsi savo vaiko pasiekimais bei kaip galėtų padėti įveikti sunkumus namuose, įtvirtinti ir pratęsti mokykloje pradėtą darbą. Tai nėra labai paprasta. Juk reikia surasti laiko, kartu su vaiku prisėsti, pasimokyti, pažaisti, skirti taip brangų poilsio laiką...

Koks bebūtų vaikas savarankiškas, pats vienas jis neatliks užduočių, jam reikalinga suaugusiojo pagalba. Tėveliai, padėkite savo vaikui - taip ne tik pagerės vaiko rezultatai, bet ir sustiprės abipusis ryšys.